

Ranko  
Marinković



KIKLOP

## KIKLOP (1965.)

- **tema: *Kiklop* je priča o strahu, odnosno priča o intelektualcu koji se boji predstojećega rata i čiji je jedini cilj preživjeti**
  - čovjekovo skriveno barbarstvo
- **to je egzistencijalni roman: u njemu se, uz temeljne egzistencijalne teme života i smrti, uvodi treća egzistencijalna tema: strah**
- **glavni lik Melkior Tresić novinar je gradske rubrike za koju piše kazališne i filmske kritike: on je intelektualac koji iznimno dobro poznaje povijest, filozofiju i umjetnost, a često pojave iz svojega okruženja povezuje s opisom tih pojava u književnim djelima**

# KIKLOP

- **atmosfera**
  - strah, društveni kaos, ratno stanje, društvena patologija, otuđenje
- **vrijeme radnje:**
  - radnja romana započinje u jesen 1940., a završava u proljeće 1941.
  - određena je konkretnim povijesnim događajima: bombardiranjem Londona i početkom Drugoga svjetskog rata u Zagrebu
- **mjesto radnje:**
  - središnje je mjesto Melkiorovih lutanja središte Zagreba: gradski trg, prolazi, kavane (*Dajdam, Corso, Kazališna kavana*)
  - ponekad se Melkior u svojim lutanjima vozi tramvajem do Maksimira, a zagrebačka je periferija (Trešnjevka) dio grada u kojem stanuje Maestro
  - Melkior stanuje prekoputa vojarne: njegova je soba na trećem katu, a preko ulice gleda u dvorište vojarne 35. puka
  - u blizini se nalazi gostionica *Ugodni kutić* u koju često zalazi
  - radnja se u središnjem dijelu romana samo privremeno seli u mjesto u kojem se nalazi mobilizirani Melkior, a nakon te epizode ponovno se vraća u Zagreb

## *KIKLOP*

- roman je podijeljen na trinaest nenaslovljenih poglavlja
- radnja se zbiva u predratnom Zagrebu, a glavni je lik mladi intelektualac Melkior koji se boji poziva za mobilizaciju pa izgladnjuje svoje tijelo da ga proglase nesposobnim za vojsku
- u prvome je planu realistička fabula
- sadržajno se roman može podijeliti na tri dijela



## PRIPOVJEDNE JEZGRE OKO KOJIH JE ORGANIZIRANA RADNJA

- **Melkiorovo gladovanje**
- **sudbina brodolomca s broda *Menelaj* (najveći osamostaljeni niz digresije)**
- **Melkiorov odnos prema ženskim likovima**
- **Maestrova bizarna smrt**

# KLJUČNE TOČKE ROMANA

- tjeskobna atmosfera zagrebačkog intelektualnog miljea
- egzistencijalistički strah, dehumanizacija
- raspad svih moralnih vrijednosti
- društveni kaos: *Eros, Thanatos i Phobos: Ljubav, Smrt i Strah*
- besmisleni pokolj povratak je iz humanog u animalno

# FABULA

- **organizirana je u dva plana:**
  - u prvom je planu (realistička) fabula o predratnoj zagrebačkoj stvarnosti ispričana uglavnom kroz prizmu Melkiorove svijesti
  - u drugom je planu paralelna (groteskna) fabula o brodolomcima s broda Menelaj koju Melkior zamišlja u svojoj svijesti kao dramu *Kanibali* što je namjerava napisati
- **budući da su te dvije fabule povezane Melkiorovom sviješću, one se u njoj povremeno isprepleću pa Melkior, primjerice, komentira kako se događaji iz stvarnosti odražavaju na sadržaje njegove zamišljene drame o brodolomcima**

# TRI FABULARNO-TEMATSKA PLANA ROMANA *KIKLOP*

## ➤ društveni (realistički)

- Radnja se odvija u Zagrebu neposredno pred početak Drugoga svjetskog rata, u atmosferi općeg beznada i izgubljenosti. U prvom se planu prikazuje intelektualno-umjetnička sredina i boemski svijet zadimljenih krčmi i ispraznih razgovora.

## ➤ psihološki (iracionalno-fantastični)

- Glavni lik (Melkior Tresić) predstavlja pojedinca, intelektualca koji osjeća strah pred nadolazećim ratom. Taj se strah očituje u svjesnim postupcima (izgladnjuje se da bi izbjegao mobilizaciju), ali i u podsvjesnim reakcijama (izmišlja dramu o brodolomcima i ljudožderima).

## ➤ egzistenijalistički (mitsko-simbolički)

- Suočavajući se s neizbježnim, glavni lik analizira događaje oko sebe i postupno osvješćuje uzročno-posljedičnu povezanost rata i prijeratnih odnosa među ljudima. Tako mitski Kiklop-ljudožder simbolički najavljuje dehumanizaciju čovjeka u ratu i istodobno dokazuje etičku i egzistencijalnu krizu modernoga čovjeka uopće.



## MELKIOROVA SVIJEST (SREDIŠTE ROMANA)

- iako ima neka obilježja realističkoga romana – određeno mjesto i vrijeme radnje, fabulu – *Kiklop* nije pisan realističkim stilom: u njegovu je središtu svijest lika, i to svijest intelektualca koja je pritom autoironična i koja propituje odnos čovjeka i svijeta
- u Melkiorovoj se svijesti izmjenjuju opažanja vanjskoga svijeta uz koja on asocijativno povezuje pojmove i pojave o kojima kao intelektualac promišlja
- stoga je roman pun Melkiorovih asocijacija, komentara, osvрта u kojima se parodira i ironizira povijest čovječanstva
- u tom se kontekstu pojavljuju i intertekstualne aluzije i citati kojima se tradicija (npr. *Hamlet*) ironizira i podvrgava kritičkom vrednovanju

# KOMPOZICIJA

- **kompozicija je fragmentarna, a dijelove romana u cjelinu ujedinjuje Melkiorova svijest**
- **zbog takve kompozicije dijelovi se Kiklopa mogu izdvojiti kao samostalne cjeline, odnosno kao male dramske forme (npr. Ugo i Maestro kao lakrdijaši)**
- **fragmentarnost je najčešće rezultat asocijativnosti**
  - primjerice, pojava don Kuzme (njegove uši) priziva epizodu iz djetinjstva zbog koje je Melkior prekinuo svoje školovanje
  - nešto kasnije izgovorena rečenica (zvučna asocijacija) *Ne gine se danas od tramvaja, moj gospodine!* koju dobacuje slučajni prolaznik otvara ratnu temu i Melkiorovo sjećanje na uličnu scenu s Cvikerom koja se zbila nekoliko dana ranije, kada je Melkior dopustio da ga Cviker prevari

# PRIPOVJEDAČ

- u Kiklopu se priča iz perspektive sveznajućega pripovjedača (treće lice), ali on donekle odstupa od onoga što se u teoriji književnosti podrazumijeva pod tim pojmom
- naime, pripovjedač je autoritet, on zna sve o likovima i poznaje njihov unutrašnji svijet, ali u romanu se s pripovjedačevim glasom miješa još jedan glas – Melkiorova svijest
- u romanu se zapravo izmjenjuju dva dominantna glasa, pri čemu dominira Melkiorova svijest kao *kut promatranja*
- pritom se najčešće javlja slobodni neupravni govor: to je kombinacija dvaju glasova (pripovjedač, Melkior) kojima se s jedne strane predstavlja tijek Melkiorove svijesti (indirektni unutrašnji monolog), a s druge se strane vidi stav autora prema liku (empatija, ironija)
- pripovjedačev glas vrlo se često *pretapa* u glas (unutrašnji monolog) lika, a pritom se to vizualno ne označuje navodnicima: – *Što bih se ja vas bojao? – a ipak Melkioru promili neka ledena guja po ledima, zašto me tražio večeras?*
- u takvu se tipu naracije pripovjedač / lik / Melkior (ponekad) obraća sebi samom, odnosno kao *alter ego* verbalizira vlastite postupke kada se oni odvijaju pred čitateljem

# VRSTA ROMANA

- **MODERNI ROMAN**

- pripovijedanje nije samo nizanje događaja u njihovoj vremensko-prostornoj uzročnosti, nego „istraživanje“, odnosno „komentiranje“ ironičnom kontemplacijom
- prodor u psihu glavnoga lika (koji prikazuje svijet između sna i jave, autoanaliza, halucinacije)
- tehnika redukcije u oblikovanju lika
- intertekstualnost → pet glavnih izvora s kojima komunicira Marinković: Biblija; antička književnost i mitologija; književnost zapadnoeuropskoga kulturnog kruga; domaća književna tradicija; povijesne osobe i događaji (Marinković time najavljuje postmodernizam)

- **ROMAN LIKA**

- jedan ili nekoliko uzajamno povezanih likova dominira strukturom romana ostvarujući jedinstvo svih ostalih elemenata u romanu

- **EGZISTENCIJALISTIČKI ROMAN**

- tvorevina filozofsko-književnoga pravca s karakterističnim temama: osamljenost pojedinca, apsolutna sloboda ljudskoga izbora, suočavanje sa smrću, osporavanje uobičajenih načina života

# LIKOVNI

## MELKIOR TRESIĆ

### ZAGREBAČKA SREDINA

- **kavana** *Dajdam*  
(boemski svijet):

- Maestro, Ugo  
Parampion (student),  
don Fernando (novinar  
i pisac), Fredi  
(glumac), Vivijana

- **zgrada u kojoj  
Melkior stanuje:**

- Atma

- **kavana** *Ugodni kutić:*

- Kurt, Else

- **Ostali likovi:** don Kuzma (Melkiorov vjeroučitelj), Cviker, tj. Sova (prevarant i pijanac), biciklist (antifašist), slijepac, invalid...

### VOJNA SREDINA

- **vojarna:**

- narednik Čičak, Krele  
(prijatelj)

- **bolnica:**

- liječnik (dobri major),  
sestra Acika,  
tuberkulozni odjel:  
Tartuffe, Hemafrudit,  
nervni odjel:  
Melankolik

# MELKIOR TRESIĆ

- jedan od trojice kraljeva, mudraca koji su se došli pokloniti Isusu
- Eustahije = umni, blaženi, zlatousti, plemeniti; irski vitez, preobraćeni nevjernik
  - ironija: hrabar vojnik pojačava Melkiorov strah od vojske
- radi kao novinar u jednoj redakciji
- porijeklom je s mora, što je vidljivo iz sjećanja na don Kuzmu
- diplomirao je filozofiju
- zahvaljujući svojem obrazovanju, dobro poznaje povijest kulture
- vrlo je mnogo čitao, što se vidi u intertekstualnim asocijacama u kojima dominiraju Shakespeare, Dante, Dostojevski, Molière
- ne voli sentimentalnu, plačljivu, banalnu literaturu poput one kakvu piše Kumičić
- ponekad piše stihove, ali oni imaju *uporabnu vrijednost*, tj. povremeno ih posuđuje Ugu koji njima zavodi djevojke

# KIKLOP

- **Kiklop-Polifem: mitološko jednooko čudovište**
- **rat, div Kiklop iz Odiseje, koji je svalio ogroman kamen na pećinu svijeta i onemogućava spas pojedinca**
- **kiklop u romanu: gigantski kukac (Kafka), svežder, ne bira žrtvu/zalogaj (kao i rat)**
- **simbol nadolazeće ratne opasnosti**
  
- **Zoopolis**
  - grad životinja, zvjerinjak-zoološki vrt
  - oznaka čovjekova života i čovječanstva, vizija svijeta kao animalno poživotnjeno življenje
  - dehumanizacija

# GLAVNI PROBLEM U ROMANU

- **strah od rata i pokušaj odražavanja vlastite egzistencije**
- **ideja romana**
  - svijet je shvaćen kao *teatar mundi*, a život kao pokladna igra
  - karnevalizacijom života ostvaruje se postmodernistička ideja da su sve velike priče već ispričane